

Global Akademi Dersleri

Devletin İcadı

- **DERS:** 50 Bin Yıllık Dünya Düzeni - Birinci Aşama: Avcı-Toplayıcılardan Sümer Kentlerine Devletin İcadı
- **ÖĞRETİM ELEMANI:** PROF. DR. ERDEM DENK
- **TARİH:** 22 Eylül-17 Ekim 2021 arasında haftada 2 gün (Çarşamba ve Cuma) saat 21:00.
- **YÖNTEM:** Toplam 120 dakikalık 8 ders (16 saat)
- **KATILIM:** Derse katılabilmek için aşağıdaki formu doldurarak, ders ücretinin (1.500 TL; Öğrenciler için 1.000 TL) Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği İkt. İşl. Ziraat Bankası - Çukurambar Şubesi IBAN: TR23 0001 0019 3748 0396 4150 25 hesabına yatırıldığını gösteren dekontla birlikte info@uikglobalacademy.com adresine gönderilmesi gerekmektedir. Derse katılacaklara özel zoom bağlantıları gönderilecektir. Dersin tamamını takip edenlere talep etmeleri halinde katılım sertifikası verilecektir.
- **Bilgi ve Kayıt için:** 0 531 975 87 51

[BAŞVURU FORMU](#)

[Global Academy Başvuru Formu](#)

Bu derste, insanların tarih boyunca kurduğu en önemli toplumsal ve siyasal örgütlenme birimlerinden olan devletleri ortaya çıkaran süreç ele alınacaktır. Klasik bir anlatı veya kronoloji takip edilmeyecek, farklı bir açıdan bakarak tarihi akışın aslında “bizim hikayemiz” olduğu gösterilecektir. Bu çerçevede, ateşin denetim altına alınmasından yazının icadına kadar geçen sürede maddi hayatta yaşanan gelişmelere koşut dönüşen insanlık halleri ele alınacaktır. Ensest tabusunda ailenin doğuşuna kadın-erkek ilişkileri, avcı-

toplayıcılıktan tarıma üretim, şamanizmden paganizme inanç sistemleri, geçici barınaklardan konutlara mimari ve barınma, taş aletlerden metalurjiye silahlanma, elden ele takastan paraya değişim-ticaret vb. pek çok alanda Paleolitik ve Neolitik boyunca yaşanan dönüşümler tartışılacaktır. Çıkış noktası, hayatta kalmaya çalışan insanın temel ihtiyaçlarını giderecek çeşitli “güvenlik ve üretim araçları” geliştirmesi olacaktır. Başkalarıyla birlikte hareket etmeyi gerektiren bu araçların kimler tarafından ve nasıl kullanıldığının kurulacak düzenlerin niteliğini belirlediği ayrıntılı ve nüanslı tartışmalarla gösterilmeye çalışılacaktır.

<https://www.uikpanorama.com/wp-content/uploads/2021/09/Devletin-Icadi.mp4>

DERS AKIŞI

[1. Oturum \(22 Eylül 2021, 21.00\)](#)

-İnsanın insanlaşması (MÖ 2 milyon-MÖ 50 bin): Ateşin evcilleştirilmesinden ölü gömmeye

İnsan(ımsı)ların yeryüzündeki ilksel izlerini gösteren taş aletlerden ateşin denetimli yakılmasına, ensest yasağı, dil ve kıyafet gibi toplumsal kurumların geliştirilmesine ve nihayet ölü gömme gibi pratiklerin yaygınlaşmasına kadar olan insanı insan yapan gelişmeler incelenecek, sonra da Neandertallerin yok olması/edilmesi ile insanın yeryüzünün hâkimi olması süreci ele alınacaktır.

-Kurucu ihtiyaçlar ve düzen kurma arayışı

İnsanların hayatta kalma mücadelesi ve bu çerçevede başta hemcinsleriyle birlikte hareket etme zorunluluğu olmak üzere yaptıklarını tüm zorunlu hareketler bir kavramsal çerçeveye oturtulacak, devletin icadına kadar giden süreçte kullanılacak tanım, kavram ve yaklaşımlar tanıtılacaktır. Bu çerçevede, günümüze dek tüm toplumsal düzenlere temel karakterini verenin “güvenlik ve üretim araçlarının sahipliği” olduğu önerilecektir.

[Okuma Önerisi:](#)

- Alexandra Maryanski ve Jonathan Turner, “Incest, Theoretical Perspectives on”, The International Encyclopedia of Anthropology, 2018, s. 1-14.
- Ian Gilligan, “Neanderthal Extinction and Modern Human Behaviour: The Role of Climate Change and Clothing”, World Archaeology, 39/4, 2007, s. 499-514.
- Peter Watson, Fikirler Tarihi, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Robin Dunbar, Grooming, Gossip, and the Evolution of Language, Harvard University Press, 1998.
- Sally McBrearty ve Alison S. Brooks, “The Revolution that wasn’t: A New Interpretation of the Origin of Modern Human Behavior”, Journal of Human Evolution, 39/5, 2000, s. 453-563.
- [Erdem Denk, “Taş Çağından Günümüze Güvenliğin Dönüşen Ontolojisi”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.2, Eylül 2019 \(lütfen tıklayınız.\)](#)

[2. Oturum \(26 Eylül 2021, 21.00\)](#)

-Taş çağının devletsiz toplumları: Göçer avcı-toplayıcılar (MÖ 50-20 Bin)

Genelgeçer bilgiye konu olan göçer avcı-toplayıcıların yaşam, üretim ve örgütlenme biçimleri ilgili son bulgular eşliğinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu çerçevede sadece kadın ve erkekler arasındaki simetrik, tamamlayıcı ve eşitlikçi cinsel işbölümü değil, bunun “gerektiğinde” çocuklar ve yaşlılar aleyhine nasıl kullanılabildiği ve ortalama 35 kişilik grupların gündelik yaşamlarının nasıl aktığı incelenecektir. İlksel çok-işlevli aletimiz olan el-baltası özelinde güvenlik ve üretim araçlarının “kolektif sahipliği”nin anlamı ve etkileri değerlendirilecek, barınakların, yaşamın merkezinde yer alan ortak kamusal alanların ve geçici de olsa üzerinde yaşanan mekânların temel özellikleri tartışılacaktır.

-Hukuk ve düzen

Toplanan ve avlanan ürünlerin paylaşımı, başta “eş bulma” olmak üzere çıkan uyuşmazlıkların çözümü ve gündelik yaşamın olağan akışının sağlanması için atılan adımlar ele alınacak, özellikle de herkesin herkese muhtaç olduğu

koşullarda düzeni bozanlara karşı alınan önlemler tartışılacaktır. Eşitlikçiliğin bir tercih değil adeta bir zorunluluk olduğu ve bu düzeni bozmanın kimsenin lehine olmadığı gösterilecektir. Ayrıca benzer düzenler birbirleriyle olan ilişkileri de irdelenecek, ilksel göçer avcı-toplayıcıların “uluslararası ilişkiler ve hukuk anlayışı” değerlendirilecektir.

Okuma Önerisi:

- Bronislaw Malinowski, Crime and Custom in Savage Society, Brace & Company Inc., 1926.
- Claude Lévi-Strauss, Yapısal Antropoloji, İmge Yayınevi, 2012.
- Dimitra Papagiani ve Michael A Morse, Neandertal, Trend Yayınevi, 2017.
- Ofer Bar-Yosef, “The Upper Paleolithic Revolution”, Annual Review of Anthropology, 31/1, 2002, s. 363-393.
- Ragnar Numelin, The Beginnings of Diplomacy: A Sociological Study of Intertribal and International Relations, The Philosophical Library, 1950.
- Simon Roberts, Hukuk Antropolojisine Giriş, Birleşik Dağıtım Kitabevi, 2010.

3. Oturum (29 Eylül 2021, 21.00)

-Şaman(izm)

Göçer avcı-toplayıcı biçiminin en önemli kurumlarından olan şaman(izm), Asya’dan Avrupa’ya, Afrika’dan Amerika’ya kadar olan tüm bölgelerdeki ilksel örneklerinin ortak özellikleri üzerinde tartışılacaktır. Anakronik bir şekilde “din”e indirgenemeyecek olan bu kurumun zihinsel/manevi güvenliği sağlamak kadar toplama ve yeniden dağıtımın yapılması, sorunların çözülmesi ve grup aidiyetinin sağlanması gibi sayısız işlevi olduğu örnekleriyle ele alınacaktır.

-Kamp ateşinden mağara sanatına

Kamp ateşi, etrafında toplanılıp ayin ve ziyafet yapılan, sohbet edilen ve anlatılan hikâyeler sayesinde grubun kolektif hafızasının yeniden üretildiği ilksel kamusal alan niteliğindedir. Burada yapılan şamanik ayinlere zaman zaman ev sahipliği

yapan mağaralardaki resimler, sadece dönemin anlam dünyasına değil gündelik yaşamın örgütlenme biçimine dair de verdikleri fikir çerçevesinde analiz edilecektir.

Okuma Önerisi:

- Fuzuli Bayat, Türk Kültüründe Kadın Şaman, Ötüken Neşriyat, 2015.
- James David Lewis-Williams, Mağaradaki Zihin, Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- Mircea Eliade, Şamanizm, İmge Yayınları, 2014.
- Sergen Çirkin, Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm, Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- [Erdem Denk, “İlksel Şamanın Kim’liği: Yaşlı-Kadın?”, Aktüel Arkeoloji, 6 Mayıs 2021 \(lütfen tıklayınız.\)](#)
- [Erdem Denk, “Üst Paleolitik/Şamanik Toplumlarda Karaciğerin Sırrı: İlk Artık Ürün?”, Aktüel Arkeoloji, 26 Ocak 2021 \(lütfen tıklayınız.\)](#)

4. Oturum (3 Ekim 2021, 21.00)

-Mikrolitlerden mikro düzenlere: Köylerin doğuşu

Üst Paleolitik olarak bilinen dönemin evrensel yaşam, üretim ve örgütlenme biçimi olan göçer avcı-toplayıcılığın 20 bin yıl kadar önce başlayan ve 10 bin yıl kadar önce yerleşen iklim değişiklikleriyle geçireceği dönüşüm ele alınacaktır. Neolitik’e geçişin tamamlanacağı bu süreçte çevresel koşullara adapte olma arayışının da etkisiyle geliştirilen yeni araçların yıl boyu yaşamı mümkün kıldığı alanlarda yerleşmeye başlayan ortalama 200 kişilik grupların “deneme”ye başladığı yeni örgütlenme biçimini incelenecektir. Özellikle güvenlik ve üretim araçlarının niteliği ve sahipliği konusunda yaşanan parçalayıcı ve yeniden örgütleyici dönüşümler irdelenecek, kadın, erkek ve çocukların aynı evde yıl boyu birlikte yaşamasıyla “aile” ve “hane ekonomisi”nin nasıl olgunlaştığı tartışılacaktır.

-İlk kozmopolitan alan: Göbeklitepe

Yerleşen ve hatta köyler kuran avcı-toplayıcı grupların birbirleriyle kurdukları ilişkileri belirli bir seviyeye getiren koşullar değerlendirilecek ve bu durumun ortak konuları görüşmenin önemini nasıl artırdığı tartışılacaktır. Bu çerçevede, dış ilişkilere girme ayrıcalığını da içerecek şekilde “elitler”in nasıl geliştiği ve kozmopolitanlaştığı incelenecektir. Böylece, ortak aidiyet ve hukuk alanları kurma çabalarının anıtsal örneklerinin sembolü olan Göbeklitepe özelinde dönemin “uluslararası ilişkiler ve hukuku”nun nasıl şekillendiği de değerlendirilebilecektir.

Okuma Önerisi:

- Anna Belfer-Cohen, “The Natufian in the Levant”, Annual Review of Anthropology, 20, 1991, s. 167-186.
- Klaus Schmidt, Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.
- Mehmet Özdoğan, “Defining the Presence of an Elite Social Class in Prehistory”, Anatolian Metal VII, der. Ünsal Yalçın, Bochum, 2018, s. 29-42.
- Mehmet Özdoğan ve Aslı Özdoğan, “Buildings of cult and the cult of buildings”, Light on Top of the Black Hill: Studies Presented to Halet Cambel, Ege Yayınları, 1998.
- Ofer Bar-Yosef, “The Natufian Culture in the Levant: Threshold to the Origins of Agriculture”, Evolutionary Anthropology, 6(5), 1998, 159-177.

5. Oturum (6 Ekim 2021, 21.00)

-Evcilleş(tir)en insan (MÖ 10-6 Bin)

Yerleşik yaşamın olgunlaşmasını sağlayan hayvan ve bitkilerin evcilleştirilmesi sürecinin örgütlenme biçimine etkileri incelenecek, büyüyen köylerin özellikle bölüşüm ve inanç sistemleri konusunda yaşanan dönüşümleri nasıl tetiklediği ele alınacaktır. İç ve dış ayrıcalıkları belirginleşen elitler ile eşitlikçi yapıyı sürdürmek isteyenler arası gerilim tartışılacaktır.

-İlk “Köy-Kent”: Çatalhöyük (MÖ 7-6 Binler)

Özel mülkiyetin, ailenin ve hane ekonomisinin yerleştiği Çatalhöyük özgün örneği üzerinden, günümüz devletli toplumlarını çağrıştıran hiçbir kamu otoritesinin

olmadığı koşullarda eşitlikçi düzenin bin 500 yıl boyunca nasıl sürdürülebildiği ele alınacaktır. Üretim biçiminden coğrafi konumuna, mimari yapısından evsel sanatına kadar gösterdiği özellikler kadar 8 bine ulaşan bir nüfusa da sahip olduğu için ilksel “köy-kent” olarak nitelenecek Çatalhöyük’ün örgütlenme biçiminin günümüz tartışmalarına ışık tutan boyutları da tartışılacaktır.

Okuma Önerisi:

- Bernhard Brosius, “From Çayönü to Çatalhöyük: Emergence and Development of an Egalitarian Society”, Inprekorr, 400-401, 2005, s. 24-29.
- Charles Keith Maisels, Uygarlığın Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, 2009.
- Gordon Childe, Kendini Yaratan İnsan, Varlık Yayınları, 2010.
- Ian Hodder, Çatalhöyük: Leoparın Öyküsü, YKY, 2014.
- M. Murat Baskıcı, “Evcilleştirme Tarihine Kısa bir Bakış”, AÜ SBF Dergisi, 53/1, 1998, s. 73-94.

6. Oturum (10 Ekim 2021, 21.00)

-Çanak-Çömlek + Saban + Metalürji + Ataerkillik + Paganizm (Çoktanrıcılık)

MÖ 6200 civarında gerçekleşen iklim değişikliğinin de olası etkisiyle Neolitik yerleşimlerin nasıl parçalandığı/dağıldığı, özellikle çoban-yaylacı-çiftçi ayrışmalarının nasıl gerçekleştiği ve saban ve metalürjinin icadıyla ataerkilliğin nasıl kurumsallaşmaya başladığı incelenecektir. Bu dönemde şamanizmin yerini almaya başlayan paganizmin gündelik yaşamın akışına ve örgütlenme biçimlerine etkisi ele alınacak, farklı yaşam, üretim ve örgütlenme biçimlerine sahip gruplar arası ilişkilerin seyri değerlendirilecektir.

-Arslantepe’den Uruk’a kentlerin yükselişi

İlksel metal kılıçların en azından seremoni amacıyla kullanıldığı bir “saray” a evsahipliği yapan ve “aş evi” sayesinde yeniden dağıtım merkezi işlevi de gören Arslantepe yerleşimi örneği üzerinden katmanlı örgütlenmenin doğuşu ele alınacaktır. Bu çerçevede, “saray-tapınak” kompleksinin toplumsal-siyasal örgütlenmenin merkezine yerleşmesinin ekonomi-politiği incelenecektir.

Okuma Önerisi:

- Hans J. Nissen, Ana Hatlarıyla Mezopotamya: Yakın Doğu Arkeolojisi'nin İlk Dönemleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2004.
- Marcella Frangipane, "Different trajectories in state formation in Greater Mesopotamia: A view from Arslantepe (Turkey)", Journal of Archaeological Research, 26/1, 2018, s. 3-63.
- Marcella Frangipane, "Fourth Millennium Arslantepe: The Development of a Centralised Society Without Urbanisation", Origini, 34, 2012, s. 19-40.
- Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Alfa Yayıncılık.

7. Oturum (13 Ekim 2021, 21.00)

-Tunç Çağı'nın Sümer Kent-Devletleri (MÖ 4-2 Bin)

Farklı yerlerde bulunan hammaddelerin özel bir alışımı olan bronzun yapımının gerektirdiği bütünlüklü ekonomik, yönetsel, ideolojik ve teknolojik imkan ve kapasitelerin belirli merkezlerde toplanması süreci incelenecektir. Tekerler ve yazının icadı gibi gelişmelerin etkisiyle belirginleşecek bu güç temerküzünün günümüz devletlerinin de temel karakteristikleri olan şiddet, müsadere, yargı ve ideoloji tekellerinin kurulmasını nasıl mümkün kıldığı ele alınacaktır. Bu çerçevede başkomutan, başyargıç, baştahsildar, başrahip, başyasaman, (baş)çoban gibi ünvanları olan kralların konumu ve yetkisi tartışılacaktır.

-Sosyal piramidin inşası

Yeni örgütlenme biçiminin "güvenlik ve üretim araçlarının sahipliği"nde yarattığı parçalayıcı etkiler ele alınacak, uzmanlaşma, statülerin artan önemi ve bölüşüm mekanizmalarına dayanan sınıflı toplumun temel karakteristikleri incelenecektir. Başta köylü-kentli ayrımı olmak üzere farklı katmanlar arası ilişkilerin "devletin hakemliği" sayesinde nasıl çözüldüğü, tapınak ve okul gibi kurumlar sayesinde toplumsal hareketliliğin nasıl sağlandığı ve engellendiği tartışılacaktır.

Okuma Önerisi:

- Amnon Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law: The Ancient Near East (2500-330 BCE), Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
- Harriet Crawford, Sümer ve Sümerler, Arkadaş Yayınevi, 2015.
- Joan Oates, Babil, Arkadaş Yayınevi, 2015.
- Pierre Bordreuil vd. (ed.), Tarihin Başlangıçları: Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2014,
- Samuel Noah Kramer, Sümerler, Kabcacı, İstanbul, 2002.
- Samuel Noah Kramer, Tarih Sümer'de Başlar, Kabcacı, İstanbul, 2014.
- William L. Moran, The Amarna Letters, The Johns Hopkins University Press, 2000.

[8. Oturum \(17 Ekim 2021, 21.00\)](#)

-Ülkeler, sınırlar, tebalar

Mezopotamya'da kurulan Sümer kent devletlerinin kendi etki ve yetki alanlarını belirlemeye verdikleri önem örnekleriyle ele alınacak, biz ve ötekinin inşası açısından benzer kent-devletler arası "uluslararası ilişkiler ve hukuk" kadar "Sümer devletler ailesi"nin ortak ötekisi göçerler/dağlılarla ilişkisi de tartışılacaktır. Diplomasi, savaş ve antlaşmalar hukuku örnekleri üzerinden düzenlerin ve düzenler arası düzenin işleyişi incelenecektir.

-Kent-Devletleri ve günümüze yansımaları

Günümüze dek dönüşerek gelecek "ülkeselci devlet" anlayışının ilksel tipolojik örneği olan Sümer kent-devletleri örneğinden yola çıkarak "Devlet" in icadının askeri, ekonomik, hukuksal, ideolojik, kültürel vb. kökenleri tartışılacaktır. Bir anlamda "mayalanması" on binlerce yıl süren ve 5 bin yıl kadar önce kurumsallaşan devletlerin "yokluğu tahayyül dahi edilemez" temel örgütlenme biçimi olarak görülmesinin neden-sonuçları değerlendirilecektir.

[Okuma Önerisi:](#)

- Alaeddin Şenel, Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi, İmge Kitabevi, 2014.
- Franz Oppenheimer, Devlet, Phoenix Yayınevi, 2005.

- Henri J.M. Claessen ve Peter Skalnik, Erken Devlet, İmge Kitabevi, 1993.
- İbn Haldun, Mukaddime, Dergah Yayınları.
- William H. Mcneill, Dünya Tarihi, İmge Kitabevi, 2013.

Erdem Denk

Prof. Dr.

▪

Prof. Dr. Erdem Denk, Ankara Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi. Lisans ve yüksek lisans eğitimini aynı bölümde, doktorasını Cardiff Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Birleşmiş Milletler sistemi, uluslararası örgütler, Avrupa bütünleşmesi ve insan hakları teorisi gibi konularda yayınlanmış on bir kitabı, iki kitap çevirisi ve makaleleri bulunmaktadır. Bir süredir taş çağından günümüze devletlerin ve hukuklarının tarihi üzerine çalışmaktadır.